

Оңтүстік қазақ мериносы қой
тұқымының жүн өнімділігі мен
сапасы

Оңтүстік-Батыс мал
шаруашылығы және өсімдік
шаруашылығы ҒЗИ
Институт 1962 жылы құрылған.
2008 жылдан бастап
«ҚазАгроИнновация»
акционерлік қоғамы құрамындағы
ғылыми-зерттеу ұйымы болып
табылады.

Биязы жүнді қой шаруашылығы секторы

1. Құрылған жылы: 2003 жыл.

2. Сектор қызметкерлері: 3 ғылым кандидаты.

3. Сектордың мақсаты: Жіңішке жүн беретін, еттілік қасиеттері жақсарған биязы жүнді малдарды шығарудың селекциялық-генетикалық әдістемесін жасау.

4. Негізгі бағыттары:

- малдардың тірілей салмағын жоғарылатып, еттілік сипаттамасын жақсарту;
- өте жіңішке жүн (40-45%- ға дейін) беретін мал шығымын жоғарылату;

5. Сектор жұмыстарының негізгі нәтижелері:

- оңтүстік қазақ мериносының тұқыл типті малдарының 2 желісі құрылды;
- қошқарлардың үш желісін шығару бойынша жұмыстар жүргізілуде

«Шарбұлақ» өндірістік кооперативі 1999 жылы 23 ақпанда ОҚО Қазығұрт ауданында, бұрынғы «Крупск» атынындағы кеншарының орнына құрылған.

Шарбұлақ – Қазығұрт ауданындағы ауыл, ауылдық округ орталығы. Аудан орталығы – Қазығұрт аулынан батысқа қарай 10 км жерде, Мұғалысай өзеннің бойында орналасқан.

1 кесте - Мал басы саны

Атауы	Мал басы саны
Жалпы қой	3058
Қошқар	170
Оның ішінде қашырымға дайындалатыны	48
Саулық	1436
Еркек және ұрғашы тоқтылар	1574

1 сурет – «Шарбұлақ»ӨК

Оңтүстік қазақ мериносы қой тұқымы 1932 жылдан шығарыла бастаған. Ғылыми жұмыстың жетекшісі Петров. Ауыл шаруашылығы министрлігінің қаулысымен 1966 ОҚМ қой тұқымы бекітілген. Авторлары – А.И.Петров, Л.И. Цой, О.Есеналиев, В.А.Маллицкий, т.б. Бұл тұқымды шығаруға Кавказ, Совет мериносы, Алтай, Ставрополь, Грозный сияқты биязы жүнді қойлар қатынасты.

2 сурет – ОҚМ қой тұқымы

Оңтүстік қазақ мериносының өсімталдығы

1 кесте - ОҚМ-ның саулықтарының төлдегіштік қасиеттері

Көрсеткіштер	Шаруашылықтар
	«Шарбулак» ӨК (тәжірибелік)
Ұрықтандырылған саулықтар, бас.	1305
Төлдегені, бас.	1259
Ұрықтандырылуы, %	96,4
Алынған төлдер, бас	1325
төлдегіштік, %	105,2

Малдардың (ОҚМ) өнімділігі

2 кесте – Өнімділік көрсеткіштері, $M \pm m$

Жыныстық тобы	Тұқым	Класс	саны	Тірілей салмағы, кг	Жүн түсімі, кг	Жүн ұзындығы, см
«Шарбулак» ӨК						
Аталық қошқарлар	ОҚМ	эл	12	78,4±0,51	8,6±0,04	10,8±0,13
	ЕМ	эл	6	81,6±0,24	8,0±0,05	10,5±0,12
Жас қошқарлар	ЕМxОҚМ	эл	30	62,0±0,40	5,5±0,03	9,6±0,09
	ОҚМ	эл	30	58,6±0,35	5,6±0,02	10,1±0,10
Саулықтар	ОҚМ	эл	258	55,3±0,21	4,4±0,04	9,5±0,9
	ОҚМ	I кл	730	53,8±0,44	4,2±0,06	9,2±0,8
Ұрғашы-тұсақтар	ЕМxОҚМ	эл	30	45,5±0,12	3,7±0,03	9,5±0,4
	ОҚМ	эл	60	42,0±0,21	3,9±0,01	9,6±0,3

3 кесте -12 айлық малдардың дене бітімі көрсеткіштері (n=20) см

Шаруашылық Көрсеткіштер	«Шарбулак» ӨК		«Шарбулак» ӨК	
	Еркек қозы, М ± m		Ұрғашы қозы, М ± m	
	ЕМxЮКМ	ЮКМ	ЕМxЮКМ	ЮКМ
Шоқтығының биіктігі	63,6±0,31	62,5±0,33	61,8±0,21	60,1±0,23
Құйымшақ биіктігі	66,0±0,27	64,9±0,45	63,7±0,37	62,2±0,35
Дененің қиғаш ұзындығы	75,3±0,48	74,1±0,39	65,4±0,48	63,7±0,41
Кеуде орамы	89,8±0,51	88,2±0,45	84,3±0,51	82,8±0,52
Жіліншік орамы	7,5±0,12	7,3±0,09	7,1±0,11	7,0±0,09

«Шарбұлақ» ӨК-дегі жүргізілген бағалау нәтижесі бойынша осы шаруашылықта пайдалану яғни аталық қошқарларды толықтыру мақсатында 35 бас таза қанды жоғары өнімді асыл тұқымды жас қошқарлар таңдап алынды. 12 айлық қошқарлардың тірілей салмағы 58,0-60,0 кг, жүн ұзындығы 10,5 см көрсетті. Сондай-ақ тірілей салмағы 60,0-64,0 кг, талшық ұзындығы 9,8 см құрайтын 23 бас будан еркек (ЕМх ОҚМ) тоқтылар қалдырылды. Таңдалып алынған 12 айлық қошқарлардың дене бітімі жақсы, ірі малдар, жүн және еттілік сапасы жақсы.

Бағалаудың мақсаты өсіруге қалдырылған малдардың өнімділік және асыл тұқымдылық қасиеттеріне комплексті толық қанды баға беру. Жалпы қолданыстағы нұсқауларға сүйене отырып, 2014 ж.т. ұрғашы тоқтылардың кластық құрамын анықтадық (1-диаграмма).

Шаруашылық атауы	n	ЭЛ		I		Эл+I		II		Брак	
		бас	%	бас	%	Бас	%	бас	%	бас	%
«Шарбулак» ӨК	442	91	21,3	264	59,7	355	81,0	61	13,5	26	5,5

2014 ж.т. ұрғашы тоқтылардың кластық құрамы

Жүннің физико-механикалық қасиеттері

5 кесте - Жуылмаған жүн майы көрсеткіштері («Шарбұлақ» ӨК) %

Жыныстық тобы	n	Топографиялық дене бөлімдері			
		Бүйір		Жон арқа	
		M ± m	C _v	M ± m	C _v
Жас қошқарлар ЕМxОҚМ	6	15,0±0,12	10,2	14,6 ±0,15	12,4
Жас қошқарлар ОҚМ	6	17,0±0,19	11,3	15,4 ±0,11	12,3
Ұрғашы тоқтылар ЕМxОҚМ	6	12,8±0,13	16,5	14,2 ±0,18	10,3
Ұрғашы тоқтылар ОҚМ	6	16,2±0,11	13,4	15,0 ±0,17	13,4

6 кесте - Жүн беріктігі (км-мен)

Мал топтары	Қой тұқымы	n	Үзілу ұзындығы, км		
			$M \pm m$	Max	mi n
Жас қошқарлар	ОҚМ	6	8,81±0,28	10,50	8,5
Ұрғашы тоқтылар	ОҚМ	6	8,0±0,32	9,6	7,93

Өнеркәсіпте үзілу ұзындығы 7 км қалыпты деп есептелінеді сол себептен мықтылығы жақсы деуге болады. Бұған дәлел алынған сандық көрсеткіштер: жас қошқарларда – 8,81 км, ұрғашы тоқтыларда 8,0 км.

7 кесте - Әр түрлі жыныстық топтардағы малдардың жүн жіңішкелігі (мкм)

Жыныстық топтар	n	Бүйір			Арқа		
		M ± m	C _v %	Сапасы	M ± m	C _v %	сапа
Жас қошқарлар ЕМxОҚМ	6	23,1 ±0,18	21,4	60	24,2 ±0,11	22,8	60
Жас қошқарлар ОҚМ	6	22,3 ±0,22	20,8	64	23,01 ±0,15	22,4	60
Ұрғашы тоқтылар ЕМxОҚМ	6	22,1 ±0,17	20,5	64	22,05 ±0,21	21,9	64
Ұрғашы тоқтылар ОҚМ	6	21,03 ±0,18	20,9	64	21,0 ±0,20	21,3	64

Төлдердің өсіп-өнуі

8 кесте— қозылардың тірілей салмағы

Шаруашылық атауы	n	Тірілей салмағы, кг			
		Еркек қозылар		Ұрғашы қозылар	
		ЕМxОҚ М M±m	ОҚМ M±m	ЕМxОҚ М M±m	ОҚМ M±m
«Шарбулак» ӨК	40	4,7±0,20	4,46±0,17	4,5±0,19	4,1±0,09
«Самат» ш-қ	40	4,6±0,18	4,4±0,11	4,4±0,18	4,2±0,20
«КазыгұртАгросервис» ЖШС	40	4,5±0,21	4,4±0,15	4,1±0,21	3,8±0,13

9 кесте- 4,5 айлық қозылардың тірілей салмағы.

Шаруашылық атауы	n	Тірілей салмағы, кг			
		Еркек қозылар		Ұрғашы тоқтылар	
		ЕМх ОҚМ M±m	ОҚМ M±m	ЕМхОҚ M M±m	ОҚМ M±m
«Шарбулак» ӨК	40	35,2±0,40	33,1±0,42	31,9±0,49	30,2 ±0,35
«Самат»Ш-қ	40	33,4±0,34	31,9±0,51	30,7±0,35	29,2 ±0,18
«КазыгуртАгросервис»	40	34,1±0,21	32,3±0,33	31,2±0,27	29,5 ±0,22

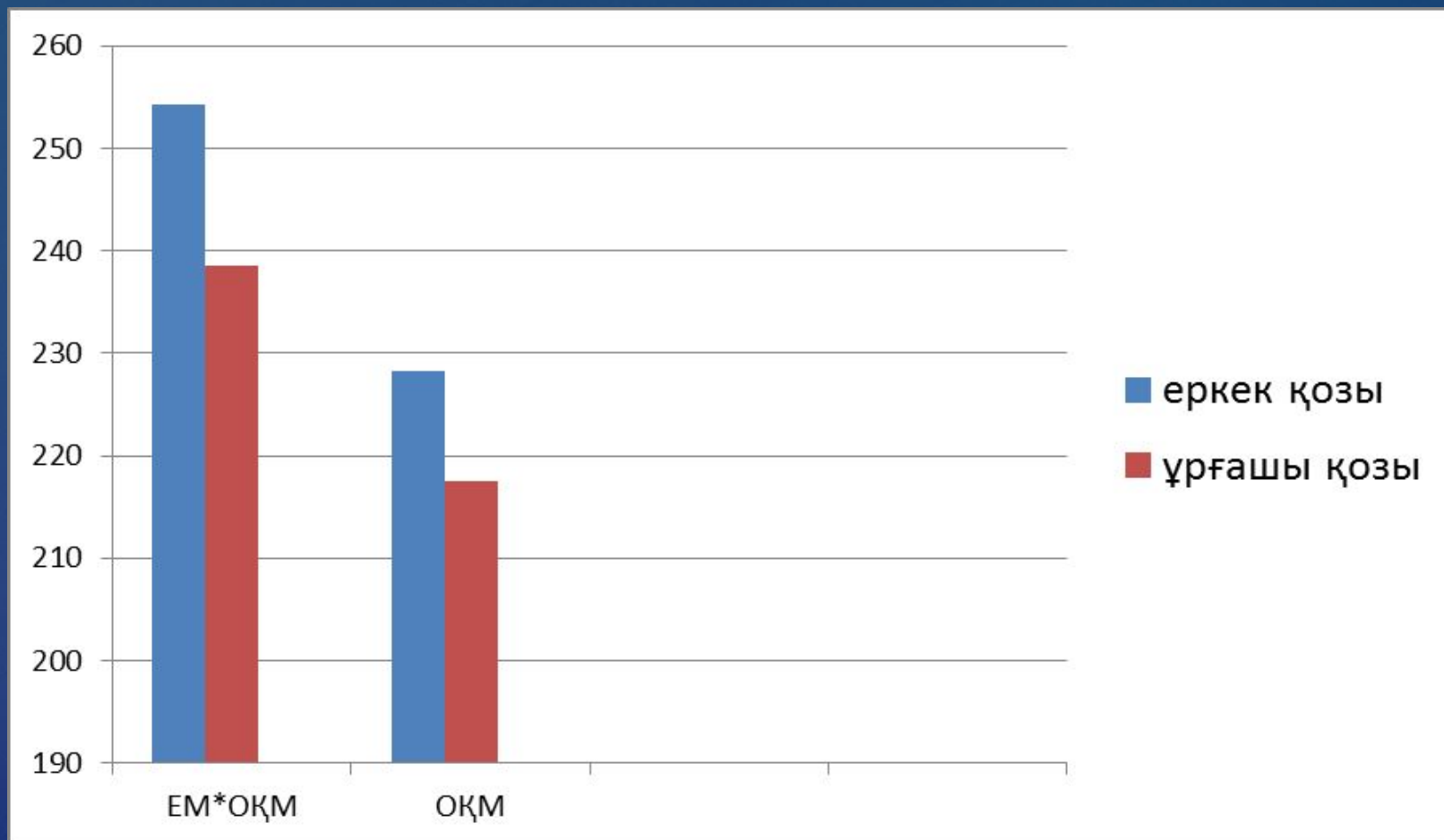
3 сурет - «Шарбұлақ» ӨК 4-4,5 айлық қозылардың тірілей салмағын алу (20.08.2015жыл)

10 кесте - қозылардың тірілей салмағының орташа тәуліктік өсуі
(«Шарбулак» ӨК)

Көрсеткіштер	ЕМxОҚМ		ОҚМ	
	Еркек қозылар	Ұрғашы қозылар	Еркек қозылар	Ұрғашы қозылар
Бас	20	20	20	20
Туылған кездегі тірілей салмағы, кг	4,7±0,20	4,46±0,17	4,5±0,19	4,1±0,09
Қозы бөлім кездегі тірілей салмағы, кг	35,2±0,40	33,1±0,42	31,9±0,49	30,2±0,35
Орташа тәуліктік өсуі, г.	254,2	238,6	228,3	217,5

2 диаграмма - – қозылардың тірілей салмағының орташа тәуліктік өсуі («Шарбулак» ӨК)

11 кесте - қозылардың туылған кездегі дене бітім өлшемдері (n=20)
См

Көрсеткіштер	«Шарбулак» ӨК	
	Еркек	Ұрғашы
Шоқтығының биіктігі	37,2±0,34	36,9±0,31
Құйымшақ биіктігі	37,5±0,25	35,8±0,22
Дененің қиғаш ұзындығы	27,8±0,19	26,2±0,21
Кеуде орамы	41,7±0,51	39,3±0,44
Жіліншік орамы	6,0±0,12	6,2±0,10

12 кесте - 4,5 айлық қозылардың дене бітім өлшемдері(n=20)
(см-мен)

Көрсеткіштер	«Шарбулак» ӨК	
	Еркек	Ұрғашы
Шоқтығының биіктігі	62,0±0,45	60,5±0,41
Құйымшақ биіктігі	59,1±0,37	58,0±0,33
Дене қиғаш ұзындығы	61,0±0,42	60,0±0,47
Кеуде орамы	81,0±0,51	73,0±0,52
Жіліншік орамы	8,5±0,11	8,0±0,12

4 сурет – «Шарбұлақ» 4-4,5 айлық козылардың дене өлшемдерін алу (20.08.2015)

13 кесте - Қошқарлардың қоректік заттарға қажеттілігін қамтамасыздандыру (әр басқа тәулігіне беру)

Азықтар	Мөлшері (кг)	Азықтар	Көлемі, %
Астық – бұршак тұқымдас пішен	1,5-2	Ірі азық	35-40
Шырынды азық	1,5-2	Шырынды азық	20-25
Дәнді азық	0,6-0,8	Дәнді зық	40-45

14 кесте – Саулық басының жылдық жемшөп шығыны

Азық өлшемі	Жүнді, жүнді-етті тұқымы
Алмасу энергиясы, мДж	560
Шикі протеин, кг	6320
Қорытылатын протеин, кг	58
Ірі азық (пішен), кг	250 150
Пішендеме мен сүрлем, кг	400-600
Көк шөп, кг	1400
Жем, кг	100

15 кесте - Зерттеу жұмыстарының экономикалық тиімділігі

Көрсеткіштер	Бірлік өлшемі	ЕМхОҚМ	ОҚМ
Жүн түсімі	кг	3,9	4,1
1 кг жүннің сатылу бағасы	тенге	350	350
Жүн құны	тенге	1365	1435
Ұша шығымы	кг	17,1	16,6
1 кг ет құны	тенге	1300	1300
Ет бағасы	тенге	22230	21580
Жалпы өнім бағасы	тенге	23595	23015
1 бас қойды өсіруге кеткен шығын	тенге	10800	10800
Таза пайда	тенге	12795	12215
Тиімділік деңгейі	%	54,2	53,1

Зерттеу жұмыстарының экономикалық тиімділігі. Жоғары өнімді бәсекеге қабылетті жүн өнімділігі мен еттілік қасиеттері ұштасқан малдардың табын шығару биязы жүнді қой шаруашылығының дамытудың тиімділігін 15-20% арттырады.

Оңтүстік қазақ мериносы қой тұқымының өнімділігін жақсарту, жетілдіру мақсатында « Етті меринос» қошқарлары мен ОҚМ-ның саулықтарын шағылыстыру, таза қанды өсіру жұмыстарының нәтижесі көрсеткендей (18 кесте) көбірек пайда 12795 тенге және жоғары тиімділік – 54,2% көрсеткіші етті меринос қошқарларын пайдаланылған топта байқалады. таза тұқымды өсіру тобында тиісінше – 12215 тенге немесе 53,1%.

Экономикалық тиімділік барлық шыққан шығындарды, сондай-ақ сатылған өнімнің бағасы есептелінген. 90% пайда негізінен ет өнімдерін сатудан түскен.

Назар аударғаныңызға
рахмет